Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

December 1998
Nr. 3

Nyt fra Museumsforeningen

Læs i dette nummer:

Artikler: - Knogler, træstammer og ost.
- Mortenstrupgård.
Meddelelser: - Arrangementer i foråret 1999.
- Generalforsamlingen i 1999.

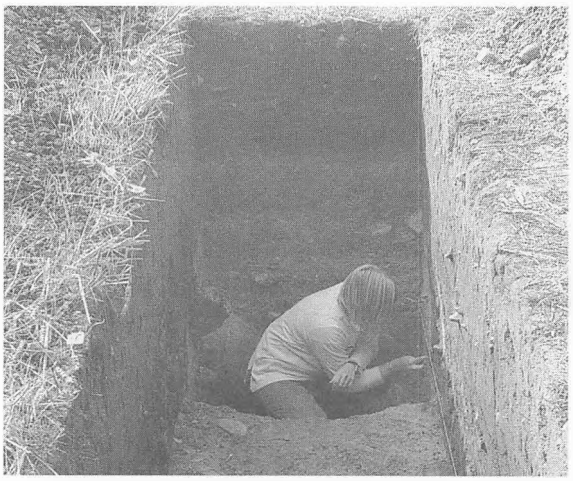

Affaldslaget nedenfor stenalderbopladsen ved Nivå Mølle under udgravning.

Knogler, træstammer og ost.

-glimt fra årets arkæologiske undersøgelser.

Af museumsinspektør, arkæolog Ole Lass Jensen, Hørsholm Egns Museum

Egnsmuseets udgravninger af stenalderbopladser ved Nivå bringer til stadighed spændende fund for dagen. I foråret undersøgte vi endnu en del af den boplads ved Møllevej, som kaldes for "Nivå 10". Som det vil være læsere af museets årbog bekendt, har vi her tidligere udgravet en lille hyttetomt, der daterer sig omkring 7000 år tilbage, til begyndelsen af Ertebøllekulturen. Det er i sig selv et opsigtsvækkende resultat, for sikre fund af jægerstenalderens hytter og huse hører til blandt de mest sjældne fund. Men nu er yderligere en dimension føjet til bopladsen: I foråret fandt vi en grav med resterne af en af bopladsens beboere.

Den gravlagte er et voksent individ. Alder og køn kender vi først, når den antropologiske analyse er gennemført. Selve graven var, i tråd med tidens skik, en lav, simpel nedgravning uden sten eller kiste. Den døde fik imidlertid ikke fred særlig længe, for allerede i stenalderen, kort tid efter begravelsen, har man gravet ned til graven og fjernet størstedelen af skelettet. Kun noget af rygsøjlen og den ene arm lå tilbage på den oprindelige plads. En del af knoglerne, bl.a. det ene lårben, et skinneben og bækkenet, har man dog lagt tilbage i udkanten af graven. Det er muligvis ganske uforsætligt, at man har forstyrret graven. Men flere af vores iagttagelser tyder på, at stenalderfolkene med vilje har genåbnet graven - f.eks. for at kremere liget eller udvalgte dele af det. Det forhold, at man foretager midlertidige begravelser som del af en langvarig, kompliceret begravelsesproces, kendes også fra andre jægersamfund.

Sidst på sommeren foretog museet et par prøvegravninger af stenalderbopladser ved Nivå Mølle. Baggrunden var Frederiksborg Amts planer for restaurering af Usserød Å. Det nuværende, regulerede åløb skal tildækkes og det gamle, snoede åløb graves op igen. For at vurdere om jordarbejdet ville skade de stenalderbopladser, der kendes ved åen, undersøgte vi bl.a. området nedenfor en meget stor boplads, der ligger på bakken mellem Nivå Kirke og åen. Udgravningen fandt ikke sted på selve bopladsen, men derimod i havaflejringerne lige udenfor den forhistoriske strandbred. Det er som regel her, hvor der i sin tid har været åbent vand, at bopladsernes udsmidslag, dvs. affaldsområdet, findes.

I godt og vel 1,5 meters dybde, fandt vi velbevarede stammer og grene fra omkring 7000 år gamle ege- og fyrretræer. Træet, der havde overlevet de mange tusind år i jorden takket være de fugtige jordlag, lå på kryds og tværs mellem hinanden, næsten som pinde i et kæmpemæssigt mikado-spil. Mellem træstykkerne lå kasserede flintredskaber og andet affald, som er smidt i vandet fra bopladsen. Til brug for videre analyser skar vi skiver ud af stammerne - det er en fascinerende oplevelse, at save i så gamle træer!

Affaldslaget ligger godt beskyttet for gravemaskinerne, der skal fylde det nuværende åløb til, så vi kommer ikke til at grave mere her i denne omgang. Men stedet rummer mulighed for at gøre særdeles velbevarede fund af oldsager af træ og ben, så vi vender ganske sikkert tilbage ved en senere lejlighed.

Udgivet af: Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn. Postadresse: Sdr. Jagtvej 2-4, 2970 Hørsholm

I efteråret blev Nivå Golfbane ved Vejenbrød udvidet til det dobbelte areal. Når den nye bane tages i brug, spilles boldene blandt andet hen over en flere tusind år gammel boplads fra bronzealderen. Museet undersøgte bopladsen, før den blev berørt af anlægsarbejdet.

Bopladsen ligger på den højeste bakke i området. Bakken er veldrænet og har en stor, jævn top, hvorfra der er vid udsigt. Nedenfor bakken findes mange fugtige lavninger, hvor der i oldtiden har været gode græsningsmuligheder for kreaturer. Stedet har derfor været velegnet for en boplads. Udgravningen afslørede, at der spredt på bakketoppen, lige under pløjemulden, lå små nedgravninger med trækul og brændte sten - rester af jordovne, hvor man har tilberedt mad. Der blev også afdækket et par store sænkninger opfyldt med mørk kulturjord, som bl.a. indeholdt potteskår og flintredskaber. Ud fra potteskårenes form og udsmykning kan bopladsen dateres til slutningen af bronzealderen, mellem 800 og 500 år f. Kr.

En af de store sænkninger blev udvalgt til en nærmere undersøgelse. Sænkningen viste sig at være en stor, menneskeskabt nedgravning. Den dækkede et areal på omkring 150m^2 og var gravet ned i undergrundsleret til en maksimal dybde af 60 cm. Man har fjernet noget i retning af 35 m^3 lerjord fra stedet - et imponerende arbejde, når man tænker på oldtidens primitive graveredskaber, som sikkert har været træspader. Men hvorfor har bronzealderfolkene overhovedet gravet det store hul? Ja, det endegyldige svar kender vi ikke, men et godt bud er, at man herfra har hentet ler til klining af væggene på bopladsens huse. Desværre fandt vi ikke rester af selve husene, som nok har ligget ganske tæt ved lergruben. Sporene af husene, i form af stolpehuller og væggrøfter, er formentlig for længst udslettet af det moderne landbrugs intensive pløjning af markerne.

Efter at man havde gravet den store lergrube, blev hullet brugt som møddingsområde. Her har beboerne smidt husholdningsaffald som f.eks. bålrester, dyreknogler, flintredskaber og ituslået lertøj. Flintredskaberne omfatter skrabere, som bl.a. blev brugt i forbindelse med bearbejdning af skind, og skarpe kornsegl. Potteskårene stammer først og fremmest fra store, grove forråds- og kogekar, men indimellem har vi også fundet skår fra finere fade og skåle. Nogle skår med små, runde gennemhulninger har vakt særlig interesse. Det er skår fra forholdsvis sjældne sikar, som man normalt sætter i forbindelse med ostefremstilling. Når karret blev fyldt med syrnet mælk, kunne vallen løbe ud gennem hullerne i siden, mens osten blev tilbage. Det er ganske pudsigt, at der for over 2500 år siden har fundet osteproduktion sted på den golfbane, som i dag ejes af ostefirmaet Tholstrup Cheese.

Mortenstrupgård 1996. Foto Allan Just Møller

Mortenstrupgård

Af Elisabeth Just Møller, medlem af bestyrelserne for Hørsholm Egns Museum og Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn.

Fra serien "Glimt fra det gamle Usserød", som for tiden kan læses i Ugebladet af samme forfatter, bringes her et lille uddrag om Mortenstrupgård.
Igennem en årrække har jeg i samarbejde med Hørsholm Egns Museum indsamlet materiale om det gamle Usserød, ved egne studier, ved interviews og i studiekredse. Det sidste nye initiativ er en videofilmoptagelse på Mortenstrupgård fra oktober 1998, med kommentarer af en gårdmand med tilknytning til gården fra omkring århundredeskiftet frem til 1956.

Fra Usserøds Landsbymiljø

Indtil omkring slutningen af 1700-tallet bestod Usserød af en lille landsby med 10 gårde, en mølle og en kro, placeret omkring Gl. Byvej og Stampen. Landsbyen hørte til Usserød by i Birkerød sogn. Derudover var der de spredt liggende torpegårde, som hørte til Usserød by i Blovstrød sogn. De lå fordelt i landskabet vest for Usserød Å og ikke samlet i en landsby, som var det mest almindelige på Sjælland. I modsætning til landsbyen, som stort set forsvandt med opførelsen af

Udgivet af: Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn. Postadresse: Sdr. Jagtvej 2-4, 2970 Hørsholm

Usserød Klædefabrik i 1791, ligger gårdene der alle den dag i dag nemlig: Agilte, Breelte, St. Hvedehave, Langelte, St. Svendstrup og Mortenstrup.

Usserød hørte under Hørsholm krongods i 1700-tallet og i 1761 blev bønderne fri for hoveri på godset, og samtidig fik de gårdene i arvefæste, d.v.s. med ret til arv og salg; bonden blev herre på sin egen jord og over sin egen arbejdsplads.

Mortenstrupgård

Som for flere hundrede år siden er Mortenstrupgård smukt beliggende i det endnu eksisterende landbrugsområde placeret på en forhøjning i landskabet ved Mortenstrupvej lige vest for Usserød Å. De nuværende bygninger formodes at stamme fra 1700-tallet.

Det originale arvefæsteskøde fra 1761 fra Mortenstrupgård er bevaret og findes på Hørsholm Egns Museum.
Mortenstrupgård kan føres tilbage til 1582, hvor fæsteren Hans Jensen nævnes på gården Mortenstrup i Lensregnskabet fra 1582-83. En fortegnelse over Mortenstrupslægten findes ligeledes på Egnsmuseet.

Mortenstrupslægten

I arvefæsteskødet fra 1761 står der således: Arvefæste eller Skiøde for Jørgen Hansen udi Bloustrød Sogn og Mortenstrup Gaard der skylder af Hartkorn, Ager og Eng 6 tønder hartkorn, 1 skæppe og 2 fjerdingkar.

Fra Jørgen Hansen bliver slægten ført videre indtil den mandlige linie bliver brudt i 1861 da enken efter Niels Jensen, Catrine Poulsdatter, bliver gift med Hans Andersen fra Stimestrupgård i Blovstrød.

Hans Andersen blev en kendt og agtet mand på egnen og var i nogle år sognerådsmedlem og i en årrække sognerådsformand. I en menneskealder var han knyttet til Hørsholm Distrikts Økonomiske Selskab, som han var med til at stifte. Han blev i 1894 dekoreret med Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Han døde i 1904 og hans datter Anna Andersen førte tilsyneladende gården videre med sin mand i nogle år. Så vidt vides var det en nevø til Anna Andersen, Jørgen Hansen, som i 1956 solgte gården til Helene Jørgensen, hvorved den skulle være kommet ud af slægtens eje. I dag er det kommunen der ejer gården og Helene Jørgensen forpagter og driver landbruget.

Livet på gårdene

Ifølge traditionen var bønderne fra Hørsholm Gods i tiden omkring 1700-tallet fattige, men de forstod trods slid og slæb at feste når lejligheden bød sig f. eks. bryllupsgilder. Fra Joachim Junge, sognepræst i Blovstrød i 1798, lyder det således, da han skrev om de bønder, han levede iblandt:

"Just som jeg nedskriver dette, kom en festlig paaklædt Bonde ilende paa sin Hest, smellende med sin Pidsk og roende med sine Arme og ligesaa med Føderne for med en slags Sympathie at nedsende Hurtighed fra sine jernbeslagne Hæle i Hestens. Ved Indtrædelsen begyndte han i følgende Bedemands Stiil: "Jeg skal hilse Jer fra Fæstemanden N.N. og hans Kierste, om I vil være saa god at møde paa Fredag i Bryllupsgaarden N.N., for at høre paa deres Vielse og offre med dem og tage til takke med 3 á 4 Retter Mad, godt Øll og Brændeviin, Piber og Tobak, Spil og Musik, Dands, Trampen og Stampen, samt alle smukke Piger og Karle saa mange her i Gaarden er"

Det forlød dengang at kæresten aldrig boede længere væk end at man kunne nå hjem om natten. Og man ser da også slægtskab indbyrdes imellem torpegårdene.

Gården i 1800-tallet

I matriklen 1844 havde Mortenstrupgård 81 tdr. land og hartkornet var opgjort til 7 tønder, 6 skæpper, 2 fjerdingkar og 1 1/4 album. Gårdmand Jens Andersen 43 år gift 2. gang med Kirsten Simonsdatter sidder i 1801 på gården med 8 børn. I 1841 84 år gammel dør han og har da fået 13 børn, hvoraf en datter, Dorthe Jensdatter, bliver gift med Ole Poulsen til Langelte. I 1842 overtager sønnen Niels Jensen gården i en alder af 31 år, bliver gift med Catrine Poulsdatter og får 2 børn med hende. Niels Jensen dør imidlertid allerede som 49 årig i 1860 og hans enke bliver gift med den navnkundige Hans Andersen i 1861, han er 30 og hun er 38 år. Hans Andersen kom fra Stimestrupgård i Blovstrød, søn af ladefoged Anders Hansen, og sidder på Mortenstrupgård til han dør i 1904.

Hans Andersens far, Anders Hansen f. 1801 og ejer af Stimestrupgård, var ligeledes en betydelig person på egnen, han var sognefoged, lægdsmand og dannebrogsmand, han og hans kone ligger begravet på Blovstrød kirkegård. Stimestrupgård gik ud af slægtens eje omkring 1960 da den blev solgt til planteskoleejer Glæsel.

Udgivet af: Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn. Postadresse: Sdr. Jagtvej 2-4, 2970 Hørsholm

Foreningens arrangementer i foråret 1999.

Bestyrelsen er ved at lægge sidste hånd på forårets program. Det første arrangement ligger fast, og vi indleder sæsonen med:

Karen Blixens Afrika.

Foredrag af museumsdirektør Marianne Wirenfeldt Asmussen, Rungstedlund.
Onsdag den 10. februar 1999 kl. 19.30 til 21.30.

Museumsdirektør Marianne Wirenfeldt Asmussen fortæller os om sin rejse til Karen Blixens Afrika - til hendes hus lidt uden for Nairobi, der i dag er museum. I rejsen deltog også Karen Blixens gudsøn, storvildtjæger Anders Holmberg, som inviterede på en safari med telt til det nordlige Kenya på samme måde som Karen Blixen i sin tid havde gjort det.
Foredraget ledsages af lysbilleder, og bagefter serveres en laksesandwich og et glas hvidvin.

Tilmelding: Til Egnsmuseet på tlf. 45 86 07 11 senest fredag den 29. januar.
Begrænsning: Maximum 45 deltagere.
Deltagerpris: Kr. 50 pr. person. Betaling ved ankomsten.
Mødested: Karen Blixen Museet, Rungstedlund. Rungsted Strandvej 111, 2960 Rungsted Kyst.

De øvrige arrangementer ventes at blive følgende:

Marts 1999.
Året 1999 er som bekendt udnævnt til middelalderår, og i den anledning planlægges besøg i to af egnens middelalderkirker, Karlebo kirke, hvis historie går helt tilbage til 1100-tallet, og Birkerød kirke, der er fra omkring år 1400.

April 1999.
Et besøg på Orangeriet i Fredensborg Slotshave og Skipperhuset ved Esrum Sø.

Generalforsamlingen i 1999.

Tidspunktet for Museumsforeningens næste ordinære generalforsamling er fastsat til:
Onsdag den 19. maj 1999 kl. 19.30 i Menighedshuset, Rungstedvej 23, 2970 Hørsholm.

Aftenen vil blive indledt med et foredrag af tidligere sognepræst Hans Christian Dela.

Dagsorden ifølge vedtægterne.

Som vedtaget på sidste års generalforsamling afholdes der umiddelbart inden den ordinære generalforsamling en ekstraordinær generalforsamling hvor bestyrelsens forslag til ændring af vedtægternes § 4 genfremsættes. Det foreslås, at antallet af bestyrelsessuppleanter øges til to. Forslaget kan vedtages med almindelidt stemmeflertal blandt de fremmødte.

Nærmere om aftenens program og generalforsamlingen følger i aprilnummeret af *Nyt fra Museumsforeningen.*

Bestyrelsen.

Hørsholm Egns Museums åbningstider:
Udstillinger: Maj-oktober: Tirsdag til søndag kl. 13-16. Mandag lukket.
November-april: Onsdag og søndag kl. 14-16, samt efter aftale.
Lokalarkivet: Tirsdag kl. 10-12, onsdag kl. 13-17, samt efter aftale.
Kontortid: Tirsdag-fredag kl. 10-14.
Telefon: 45 86 07 11 Telefax: 45 86 99 71

Nyt fra Museumsforeningen
er et medlemsblad for Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn. Redaktion: Elisabeth Just Møller og Jørgen Hage (ansvh).
Oplag: 800 eksemplarer
Tryk: Grafiske Løsninger A/S
Museumsforeningens bestyrelse:
J. U. Wedel-Heinen (formand), Jørgen Hage (næstformand), Poul Erik Stenfeldt Sørensen (kasserer), Inger Olsen og Elisabeth Just Møller.